

Anmälan mot Kriminalvården, anstalten Borås, angående behandlingen av en intagen m.m.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 5 juni 2008, framförde AA kritik mot hur han behandlades när han var placerad i avskildhet. Han anförde bl.a. följande. Han fick ingen mat förrän han vid upprepade tillfällen bett om det. Han fick inte inneha skor eller tofflor och fick ingen förklaring till varför han nekades det. Vid förfrågan om varför han inte hade fått ersättning för den tid som han var placerad i avskildhet, uppgav avdelningschefen att han inte hade rätt till det eftersom han var placerad i avskildhet på grund av misskötsamhet.

AA klagade även på att han hade fått information om att han skulle förflyttas till en annan anstalt först tio minuter innan förflyttningen skulle äga rum och på att han då inte fick besked om vart han skulle förflyttas.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde myndigheten (Huvudkontoret), genom ställföreträdande myndighetschef BB, bl.a. följande.

Frågan om avskildhet

AA ankom till anstalten Borås den 20 mars 2008. Den 1-2 maj 2008 rapporterades han för att ha uppträtt olämpligt bl.a. genom aggressivt och våldsamt beteende och för att ha hotat en kriminalvårdstjänsteman. Han var med stöd av 50 § (lag om kriminalvård i anstalt [1974:203], JO:s anm.), KvaL, avskildhetsplacerad under tiden den 2-5 maj 2008. Han var därefter fram till och med den 19 maj 2008 avskildhetsplacerad med stöd av 20 § 1 st. 1 p. KvaL.

Vid anstalten Borås finns rutiner för att säkerställa att de som är avskildhetsplacerade, liksom övriga intagna, serveras mat vid sedvanliga mattider. Maten serveras i bostadsrummet. Mat serveras vid frukost, lunch och middag. Därutöver serveras en kvällsmörgås.

I det rum där AA var placerad saknades tvättmöjligheter. Om en avskild intagen ber om att få duscha försöker personalen hjälpa till med detta så snart det är praktiskt möjligt.

Anstalten Borås gör vid avskildhetsplacering en bedömning utifrån ordnings- och säkerhetsskäl av om den avskilde kan få inneha skor och liknande i bostadsrummet. Det är därför möjligt att bedömningen gjorts att AA av säkerhetsskäl inte kunde tillåtas ha skor i rummet.

Någon särskild dokumentation över en intagens förehavanden under avskildhet, såsom loggning av matservering, duschning eller noteringar om kläder sker inte vid anstalten Borås.

Enligt vad som framgår av det klientadministrativa systemet (KLAS) har anstalten inte inom den tiodagarsperiod som föreskrivs i 20 § 3 st. KvaL omprövat beslutet om avskildhetsplacering. Således har inte heller regionen informerats om att avskildheten bestod.

Frågan om ersättning under avskildhet

AA fick ersättning för åtta timmars sysselsättning fredagen den 2 maj 2008. Anstalten Borås uppfattning är att AA därutöver hade rätt till ersättning för perioderna måndagen den 5 maj - fredagen den 9 maj 2008 och måndagen den 12 maj - fredagen den 16 maj 2008. Av förbiseende kom någon ersättning inte att betalas ut. Sedan AA flyttats till anstalten Mariefred beviljades han efter ansökan ersättning för perioden 12-16 maj 2008. Härefter har det, under detta ärendes handläggning, uppmärksamats att han inte heller hade fått någon ersättning för perioden 5-8 maj 2008. Även ersättning för den perioden har nu betalats ut.

Frågan om placering och förflyttning

Anstalten initierade den 8 maj 2008 ett ärende om förflyttning genom att upprätta ett placeringsunderlag. Detta fastställdes och delgavs AA samma dag. Den 12 maj 2008 skickades ärendet till Kriminalvårdens placeringsenhet för beslut. Placeringsenheten beslutade den 16 maj 2008 att AA skulle förflyttas till en sluten anstalt med lägst säkerhetsklass C. Anstalten Mariefred motsvarade kravet på säkerhet och kunde omgående anvisa plats. Samma dag anmälde anstalten Borås till transporttjänsten att förflyttning skulle ske mellan den 16-18 maj 2008. Förflyttningen skedde den 19 maj 2008.

I normala fall underrättar anstalten Borås intagna om förflyttning genom att den intagne får del av det skriftliga beslutet. Avsikten var också att AA skulle underrättas på sådant sätt. På grund av att transporten kom tidigare än planerat, missade anstalten att underrätta honom skriftligt om beslutet.

Författningsbestämmelser

Frågan om avskildhet

Enligt 9 § första stycket KvaL ska intagen behandlas med aktning för hans människovärde. Han ska bemötas med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med vistelse i anstalt.

Av 20 § första och tredje stycket KvaL framgår, såvitt nu är aktuellt, följande. En intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt 1. med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Ett beslut enligt första eller andra stycket skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Av 5 kap. 2 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt (KVFS 2008:3) (anstaltsföreskrifterna) följer att regionen snarast ska underrättas om beslut som har meddelats vid omprövning enligt 20 § tredje stycket KvaL och som innebär att en intagen fortfarande ska hållas avskild från andra intagna.

Av 2 kap. 3 § anstaltsföreskrifterna framgår att mat i anstalt ska tillhandahållas intagna på sedvanliga mattider. Av 5 § samma kapitel framgår att de intagna ska ha möjlighet att dagligen sköta sin personliga hygien.

Av 7 kap. 5 och 6 §§ anstaltsföreskrifterna framgår följande. En intagen får inneha sådan egendom som tillhandahålls av anstalten och som är avsedd för den intagnes

personliga bruk. Innehav får dock inte äventyra ordningen eller säkerheten i anstalten, motverka den behandling som den intagne genomgår, försvåra visitation eller vålla sanitär olägenhet.

Frågan om ersättning under avskildhet

Av 10 § KvaL framgår att en intagen under arbetstid ska ges möjlighet till arbete, undervisning, utbildning, arbetsträning, särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk eller någon annan lämplig sysselsättning som såvitt möjligt främjar utsikterna för honom att efter frigivningen inordna sig i samhället.

Av 44 § samma lag framgår; såvitt nu är aktuellt: Intagen ska få ersättning, enligt normer som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för arbete som han eller hon utfört, om detta inte skett för egen räkning eller åt arbetsgivare utom anstalten. Ersättning ska utges även när intagen, enligt vad som bestämts rörande honom eller henne, under arbetstid deltar i undervisning, utbildning eller annan särskilt anordnad verksamhet eller behandling eller bedriver enskilda studier. Kan arbete eller annan verksamhet som berättigar till ersättning inte beredas intagen eller är denne helt eller delvis oförmögen till sådan verksamhet, ska ersättning ändå utges i den mån den intagne inte får ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller lagen (1998:702) om garanti-pension eller sjukersättning eller aktivitetsersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Frågan om placering och förflyttning

Enligt 21 § förvaltningslagen (1986:223) ska en sökande, klagande eller annan part underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Parten behöver dock inte underrättas, om det är uppenbart obehövligt. Om beslutet går parten emot och kan överklagas, ska han underrättas om hur han kan överklaga det. Han ska då också underrättas om sådana avvikande meningar som avses i 19 § eller som har antecknats enligt särskilda bestämmelser. Myndigheten bestämmer om underrättelsen ska ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på annat sätt. Underrättelsen skall dock alltid ske skriftligt, om part begär det.

Kriminalvårdens bedömning

Frågan om avskildhet

Vid anstalten Borås synes finnas rutiner till säkerställande av att avskildhets-placerade, liksom andra intagna, i enlighet med anstaltsföreskrifterna serveras mat. Det finns inte något, utöver AA:s uppgifter, som talar för att rutinerna har brutit.

Det har inte heller gått att utreda huruvida AA har fått möjlighet att duscha eller inte under tiden i avskildhet. Det kan dock noteras att det vid anstalten saknas någon rutin för att säkerställa att intagna ges möjlighet att sköta sin personliga hygien. Av anstaltens uppgifter kan i stället slutsatsen dras att en avskildhetsplacerad intagen inte erbjuds duscha eller tvätta sig om inte han eller hon ber om det. Enligt Kriminalvårdens mening bör den naturliga utgångspunkten vara att den intagne både vill och bör sköta sin personliga hygien dagligen. Kriminalvården anser därför att en avskild intagen, som saknar tvättmöjligheter i rummet, dagligen bör tillfrågas om han eller hon vill tvätta sig.

Efter den nu gjorda JO-anmälan har anstalten Borås beslutat anteckna de aktiviteter som förekommer för avskilda klienter. Kriminalvården ser positivt på att en sådan rutin införs.

Eftersom JO:s granskning normalt inte omfattar den materiella riktigheten av fattade beslut går Kriminalvården inte in på de bedömningar som gjordes i fråga om innehav under avskildhetstiden.

Kriminalvården konstaterar att anstalten Borås har brutit i att ompröva beslutet om avskildhet. Region Väst har uppmärksammat anstalten Borås på denna brist och anstalten Borås kommer att se över rutinerna för bevakning av avskildhetsärenden.

Frågan om ersättning

Kriminalvården konstaterar att AA felaktigt blev utan ersättning för två arbetsveckor. Annat har inte framkommit än att det berodde på ett förbiseende att ersättning inte betalades ut. Felet har nu rättats till i efterhand. Kriminalvården förutsätter att anstalten Borås ser över sina rutiner för ersättning till intagna i avskildhet för att förhindra att samma sak inträffar igen.

Frågan om placering och förflyttning

Av anstaltens uppgifter framgår att AA delgetts placeringsunderlaget. Mot bakgrund av de uppgifter anstalten Borås lämnat, finner Kriminalvården däremot inte skäl att ifrågasätta AA:s uppgifter om att han fick muntligt besked om beslutet om placering endast tio minuter innan beslutet verkställdes. Enligt förvaltningslagen kan ett muntligt besked om ett beslut i sig visserligen vara tillräckligt, om den enskilde inte begär att få skriftlig underrättelse. När i tiden en intagen underrättas om ett beslut kan dock ha stor betydelse för hans eller hennes reella möjlighet att begära omprövning eller överklaga beslutet och i samband därmed begära inhibition. Det kan noteras att beslutet om placering fattades den 16 maj 2008 och att förflyttningen genomfördes först den 19 maj 2008. Enligt Kriminalvården borde anstalten tidigare under denna tidsperiod ha kunnat informera AA om placeringsbeslutet.

AA gavs tillfälle att yttra sig.

Bedömning

Bristande delgivning

Kriminalvården har i remissvaret redogjort för bestämmelsen i 21 § förvaltningslagen (1986:223). I förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. finns ytterligare bestämmelser om hur underrättelseskyldigheten ska fullgöras. Av 7 § framgår att bl.a. att beslut hos en annan myndighet än domstol ska tillhandahållas så snart som möjligt.

Kriminalvården meddelade sitt beslut om förflyttning av AA den 16 maj 2008. AA underrättades om beslutet strax innan förflyttningen ägde rum den 19 maj 2008. Som Kriminalvården gett uttryck för i remissvaret fick AA till följd av den sena underrättelsen inte någon reell möjlighet att, innan förflyttningen ägde rum, begära omprövning eller överklaga beslutet.

Jag är kritisk till det inträffade. Om Kriminalvården meddelar ett beslut, som ska verkställas inom kort tid räknat från dagen för beslutet, är det särskilt angeläget att anstalten skyndsamt underrättar den intagne om beslutet. Jag förutsätter att Kriminalvården informerar berörd personal om det skyndsamhetskrav som gäller för tillhandahållande av beslut.

Av utredningen framgår att AA inte fick en skriftlig kopia av beslutet. AA har vidare anfört att han inte fick information om vart han skulle förflyttas.

Enligt 21 § förvaltningslagen får en myndighet själv bestämma om den vill underrätta en enskild om ett beslut genom delgivning eller på annat sätt, men ska på begäran av den enskilde överlämna handlingen i original eller kopia. Inom Kriminalvården är emellertid underrättelse genom delgivning normalt sett nödvändig för att säkerställa att den intagne har fått del av ett föreläggande eller beslut och för att undvika påståenden om motsatsen. Om delgivning används som underrättelseform ligger det i sakens natur att den delgivne ska ha en kopia av handlingen (se bl.a.

mitt beslut den 12 april 2007, dnr 4253-2006). Att den intagne får en kopia av handlingen kan också ha betydelse för den intagnes möjlighet att praktiskt utnyttja sin rätt att bl.a. överklaga ett beslut. Det är också ett sätt att säkerställa att den intagne får fullständig information om beslutets innebörd, vilket AA i förevarande fall ansett sig falla sakna.

Sammanfattningsvis förtjänar Kriminalvården kritik för sin underlåtenhet att i tid på lämpligt vis underrätta AA beslutet om förflyttning.

Omprövning av beslutet om avskildhetsplacering

Av 17 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen) följer att en intagen under tid då han är skyldig att ha sysselsättning normalt ska vistas tillsammans med andra intagna. På fritiden får den intagne i den utsträckning som han eller hon önskar vistas tillsammans med andra intagna.

De intagnas rätt till gemenskap får inskränkas enligt bl.a. 20 § kriminalvårdslagen. Av bestämmelsen följer att en intagen får hållas avskild från andra intagna bl.a. om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Det finns inte någon begränsning av hur länge en intagen får vara placerad i avskildhet med stöd av 20 §. Beslutet ska emellertid omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Att placera en intagen i avskildhet är en från humanitär synpunkt mycket ingripande åtgärd. De personer som är placerade i anstalt har redan i betydande mån isolerats från naturlig gemenskap med andra människor. En placering av en intagen i avskildhet kan förstärka de ogynnsamma effekterna av frihetsberövandet. Det är därför viktigt att sådana ärenden handläggs med största noggrannhet.

AA var placerad i avskildhet med stöd av 20 § kriminalvårdslagen från den 6 maj till den 19 maj 2008. Dessförinnan var han placerad i avskildhet med stöd av 50 § kriminalvårdslagen. Kriminalvården har inte vid något tillfälle under de tretton dagar som AA var placerad i avskildhet med stöd av 20 § kriminalvårdslagen omprövat beslutet. Jag ser allvarligt på det inträffade. En omprövning enligt bestämmelsen syftar till att avgöra om det fortfarande finns skäl att hålla en intagen i avskildhet. Underlåtenhet att ompröva beslutet medför risk att en intagen är placerad i avskildhet under längre tid än vad det finns lagligt stöd för. Kriminalvården förtjänar allvarlig kritik för det inträffade.

Förhållandena under avskildhetsplaceringen

Kriminalvården har beträffande AA:s klagomål om att han inte fick inneha skor eller tofflor under den tid som han var placerad i avskildhet anfört att det är möjligt att anstalten gjort bedömningen att AA av säkerhetsskäl inte kunde tillåtas ha skor i rummet.

Som framgår av remissvaret har intagna ingen ovillkorlig rätt att inneha egendom som tillhandahålls av anstalten och som är avsedd för den intagnes personliga bruk. Vad som framkommit i denna del föranleder inte någon kritik från min sida.

Av utredningen framgår att AA till en början inte fick ersättning för den period som han satt i avskildhet. Kriminalvården kan inte undgå kritik för detta. Jag noterar att ersättning numera har betalats ut.

Enligt Kriminalvården berodde det inträffade på ett förbiseende. AA har å andra sidan gjort gällande att avdelningschefen förklarat för honom att han inte hade rätt till ersättning på grund av tidigare misskötsamhet. Ord står mot ord. Ytterligare utredningsåtgärder från min sida framstår inte som meningsfulla. Jag konstaterar i stället att det som framkommit inte utgör grund för ytterligare kritik. Jag vill emellertid erinra om följande. Av de allmänna råden till 16 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om ersättningar m.m. till intagna i anstalt och häkte (KVFS 2006:8) framgår att normalt ska även den som är avskild från andra intagna erbjudas lämplig sysselsättning enligt 10 § kriminalvårdslagen. Om den intagne är oförmögen att utföra någon sysselsättning, eller sådan inte kan erbjudas av säkerhetsskäl, utges inte någon ersättning. Den omständigheten att en intagen är placerad i avskildhet på grund av misskötsamhet är däremot, vid prövningen av frågan om ersättning, ovidkommande.

Utredningen ger inget stöd för att AA inte serverades mat på sedvanliga mattider. Ytterligare utredningsåtgärder från min sida framstår inte som meningsfulla.

Ärendet avslutas.